

De obegripliga brotten

De tre artiklarna om medicinsk etik som vi trycker i denna utgåva av Läkartidningen utgör en laddad läsning. Ja, jag skulle vilja säga att de har ett slags chockverkan. För oss på redaktionen som handlagt deras redigering har de betytt att den vidunderligt fagra svenska sommaren känts en smula kallare.

Det är historiens vingslag som slår i detta nummers spalter – och framtidens klocka som tickar. Vad betyder den samlade effekten av dagens beslut för morgondagens livsvillkor? Etik är att välja det som är rätt. Att i varje situation kunna träffa ett val som är i överensstämmelse med det vi känner eller är övertygade om är det rätta.

Om två veckor, den 19 augusti, är det exakt 50 år sedan den så kallade läkarrättegången i Nürnberg avslutades. Ett övertygande material bevisade att tyska läkare »i vetenskapens namn» hade medverkat i tortyr, rasistisk verksamhet, ofta på eget initiativ, och utövat extrem grymhet. Av de totalt 23 åtalade företrädarna för tysk sjukvård och forskning dömdes sju till döden genom hängning och åtta fick långa fängelsestraff.

I jämförelse med den historiskt ryktbara internationella militär- och krigsförbrytartribunalen i samma stad åren innan (då tolv dödsstraff utdömdes) är denna särskilda läkarrättegång med den officiella beteckningen »United States of America vs Karl Brandt et al» (Karl Brandt var Hitlers livmedikus) föga känd. I varje fall i Sverige, menar Sven-Erik Bergentz, som i sin artikel (sidorna 2692-5) går på djupet för att skapa kunskap om de förutsättningar som möjliggjorde nazismens genombrott i Tyskland. Men det har varit svårt att dra det förflutna ur mörkret. Ända in på 1980-talet var det omöjligt att få en heltäckande bild av läkarnas medverkan i Nazitysklands brott mot mänskligheten.

Men läkardomstolen i Nürnberg nöjde sig inte med att utfärda domar,

Fritz Fischer, en av de 23 åtalade tyskarna, håller (stående vid mikrofonen) sitt försvarstal vid läkarrättegången i Nürnberg. I främre raden, längst till vänster, syns Hitlers livmedikus Karl Brandt. Ingen av de åtalade erkände någon skuld.

den fastställde samtidigt tio normer som läkare ska iaktta då de utför försök med människor. Normerna syftade till att garantera försökspersonens frivillighet och till att minimera riskerna i samband med sådana försök.

Men den medicinska etiken är ju alltid en produkt av varje tidsålder och avspeglar samhället under just den tiden. Medicinens snabba utveckling aktualiserar därför ständigt nya etiska problem, och Nürnbergekoden har efter hand kompletterats med en rad WMA-deklarationer som var och en kan beskrivas som milstolpar i utvecklingen av läkaretiken.

Marknaden får vad marknaden är villig att betala för. Hela tiden uppstår nya dilemman: kloning, gentterapi, avancerade fertiliseringsmetoder, biobanker, forskning på registerdata, prioriteringar. Göran Hermerén gör en genomlysning av detta och myc-

ket annat (sidorna 2701-7) och sätter strålkastarlampan på grundläggande frågor om människosyn, människovärde, medicinens mål och resursfördelningen i samhället.

Det som hände i Tyskland åren 1933-1945 var exceptionellt, så tänker vi i förstone när vi läser om den anda av samförstånd som fanns mellan Hitler och de ledande företrädarna för sjukvård och forskning i Tyskland. »Aldrig tidigare har läkarkåren varit så nära förbunden med statens vilja och mål som i dag», jublade det tyska läkarförbundets ordförande i ett brev.

Men den upprörande vetskapen om att läkare fortfarande medverkar i övergrepp finns också i dag på olika håll i världen. Precis som i Nazityskland är de övertygade om att de bidrar till ett gott ändamål. På sidorna 2696-700 möter ni Sten W Jakobssons engagemang. Att söka förhindra att historien upprepar sig har präglat hela hans yrkesverksamma liv.

Mona Skoldahl